

УДК 712.03

Д. Терлецька, студ., В. Шпагин, канд. фіз.-мат. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЯ АРХІТЕКТУРНОГО СТИЛЮ ЧЕРВОНОГО КОРПУСУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЦІЛЯХ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Здійснено ідентифікацію термінів, якими визначають стиль головного корпусу КНУ імені Тараса Шевченка у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, з метою їхнього подальшого застосування у пошуку архітектурних аналогів у цілях ландшафтного дизайну. Оскільки розвитку класици в архітектурі характерна неоднорідність у різних країнах та у різні часи, то в основу дослідження покладено аналіз систем періодизації розвитку класичного стилю, упроваджених у вітчизняній та зарубіжних наукових школах. Проаналізовано вітчизняну наукову систему періодизації і показано, що просте хронологічне визначення стилю Червоного корпусу не дає коректних результатів. Тому виконано зіставлення архітектурного образу головного будинку Університету та інших класичних споруд, для яких стиль чітко ідентифікований. Такий підхід дозволить встановити приналежність Червоного корпусу до тих архітектурних об'єктів, стиль яких відповідає строгому класицизму. Виконано порівняння вітчизняної системи періодизації із західними аналогами, що дозволило виділити групу термінів, якими в зарубіжних наукових школах, зокрема в Німеччині та Англії, ідентифікують споруди зі стильовими ознаками строгого класицизму. Проаналізовано схожість і принципи розбіжності в зарубіжних назвах класичної архітектури, які відповідають строгому класицизму у вітчизняній архітектурі. Продемонстровано близькість термінів вітчизняної школи з термінами, які застосовують для позначення строгого класицизму в Німеччині. Розкрито термінологічні розбіжності у вітчизняній та англійській літературі. Наведено також окремі зарубіжні аналоги терміну "строгий класицизм", які набули значного наукового обігу, але не увійшли до загальноприйнятих систем періодизації розвитку класичної архітектури.

Ключові слова: класицизм, неокласицизм, строгий класицизм, палладіанство, неопалладіанство, Червоний корпус КНУ імені Тараса Шевченка.

Вступ. Швидкі зміни у містобудівній ситуації центру Києва актуалізують благоустрій територій навколо знакових архітектурних об'єктів Києва, зокрема навколо Червоного корпусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Наразі постає питання про розробку проекту благоустрою простору між західним фасадом Червоного корпусу і Ботанічним садом. Процес проектування пов'язаний з вирішенням ряду задач, однією з яких є вивчення світового досвіду організації архітектурного простору перед будинками, аналогічними до Червоного корпусу. Пошук таких аналогів на сьогодні ускладнений, оскільки у вітчизняній науковій літературі відсутній огляд як українських, так і зарубіжних термінів, якими визначають стиль аналогів Червоного корпусу в країнах найбільшого поширення класичного стилю в архітектурі, зокрема, в Англії, Німеччині та Росії.

Мета даного дослідження – ідентифікація термінів, якими визначають стиль головного корпусу КНУ імені Тараса Шевченка у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, для їхнього подальшого застосування у пошуку архітектурних аналогів у цілях ландшафтного дизайну. Завдання – аналіз вітчизняної та зарубіжної періодизації класичного стилю.

Основна частина. Класицизм зародився в Італії, звідти був перенесений у Францію, де набув значної популярності, а вже потім поширився в інших країнах.

В Україні найбільшого розквіту класицизм в архітектурі набув у період з 1760-х до 1840-х років. Взагалі класицизм тут не був однорідним ані в часі, ані на її

території, що не могло не позначитися на періодизації класичного стилю. Менш з тим, у 80-х роках в активний науковий обіг була впроваджена Пілявським періодизація [10], підтримана іншими дослідниками, зокрема, Бартеневим [1]. Ця система представлена у таблиці 1. Частина дослідників підтримують її і в наші дні [6, 5]. У ХХІ ст. В.В. Вечерський запропонував ще одну періодизацію [3] (табл. 2). Перша згадана система складається із трьох періодів: ранній класицизм, строгий класицизм і високий класицизм. Згідно з характеристикою даних періодів Червоний корпус, побудований у 1843 р. В.І. Беретті, належить до високого класицизму. Але, як було показав Зимін [6], головний будинок університету слід віднести до строгого класицизму. У правомірності такого висновку можна пересвідчитися, якщо порівняти, наприклад, фасад Червоного корпусу (рис. 1) та Будинку Академії наук у Петербурзі (1789 р. – архітектор Джакомо Кваренгі), який належить до строгого класицизму [6] (рис. 2). Що стосується терміну "високий класицизм" у даній системі, то він застосовується до архітектури з принципово новими рисами, такими як використання значної кількості скульптур на військову тематику або давньоєгипетських мотивів, присутність певної здрібнілості деталей, притаманних ампіру. Тому для пошуку архітектурних аналогів Червоного корпусу університету на пострадянському просторі на основі даної періодизації класицизму доцільним буде використання терміну "строгий класицизм".

Рис. 1. Східний фасад Червоного корпусу Університету (архітектор В. І. Беретті)

Рис. 2. Будинок Академії наук у Петербурзі (архітектор Д. Кваренгі)

Таблиця 1. Періодизація класицизму у вітчизняній архітектурі (опис В.І. Пілявського) [10]

Стиль	Часові межі
Ранній класицизм	1760-1780
Строгий класицизм	1780-1800
Високий класицизм (ампір)	1800-1840

Таблиця 2. Періодизація класицизму у вітчизняній архітектурі (запропонував В.В. Вечерський) [3]

Стиль	Часові межі
Ранній класицизм	1760-1780
Високий класицизм	1780-1800
Ампір	1800-1830
Пізній/ "Миколаївський" класицизм	1830-1850

Таблиця 3. Періодизація класицизму в архітектурі Європейських країн (опис В. Коха) [7]

Стиль	Часові межі
В Німеччині: класицизм (нім. Klassizismus) В інших країнах Європи (англ. Neoclassicism)	1770-1830

Система періодизації, представлена в табл. 2, дещо відрізняється від попередньої. Особливо привертає до себе увагу термін "миколаївський класицизм". Проте Вечерський не розкриває характерні особливості такого класицизму. З порівняння таблиць 1 та 2 випливає, що творчість митців, яку автор [3] вважав пізнім або "миколаївським" класицизмом, можна ідентифікувати як високий класицизм. Дійсно, з наведеного нижче фото Будинку Сенату і Синоду (рис. 3, 1829-1834 рр., архітектор К. Россі) стає очевидним, що зазначеному періоду відповідає російський ампір, який за періодизацією Пілявського [10] віднесено до високого класицизму. Таким чином, попри те, що Червоний корпус був побудований саме у добу правління Миколи I, щодо нього не може бути застосовано термін "миколаївський".

Рис. 3. Будинок Сенату і Синоду архітектор К. Россі

Інші терміни, які можна зустріти в науковій літературі і які можуть мати пряме відношення до Червоного корпусу – палладіанство (або осучаснений термін – неопалладіанство). Походження розглянемо нижче, а наразі лише зазначимо, що за словами мистецтвознавця А. К. Дежурка: "У Росії архітектура класицизму визначена впливом Дж. Кваренгі і Ч. Камерона, які принесли в Росію англійські та італійські традиції палладіанства" [4]. Важливо, що в дослідженнях [10, 6] творчий доробок Дж. Кваренгі і Ч. Камерона віднесено до строгого класицизму, і ототожнення цих понять дає всі підстави використовувати терміни "палладіанство" і "неопалладіанство" для пошуків архітектурних аналогів Червоного корпусу.

Періодизація класичного стилю в Західній Європі була досліджена німецьким вченим В. Кохом [7] у 2005 р.

У цікавий для нас період кінця XVIII – поч. XIX ст., коли в Україні домінував строгий класицизм, у більшості європейських країн користувався популярністю "Neoclassicism" неокласицизм. В основі цього терміну – архітектура класичної античності, вітрувіанські принципи і здобутки італійського архітектора Андреа Палладіо. Слід зазначити різницю в ужитку терміну "неокласицизм" щодо архітектури європейських країн і Німеччини, Росії та України: в Німеччині ним визначають лише архітектуру початку XX ст., а до архітектури попереднього періоду (кінець XVIII – поч. XX ст.) застосовують термін "Klassizismus" (класицизм). Трактують стиль "неокласицизм" у Росії та в Україні не відрізняється від німецького. Тиме для пошуку відповідної європейської архітектури доцільно використовувати термін "Neoclassicism", але при тому звертати увагу й на країну знаходження аналогу.

На додаток до наведених у таблиці 3 термінів, для визначення стилю європейської архітектури періоду кінця XVIII – початку XIX ст. значного поширення набув термін Neo-Palladian / Palladian style (неопалладіанство / палладіанство). Уперше він зустрічається як English Palladian (англійське палладіанство) у роботах Ініго Джонса [2] у XVII ст. На думку Ruhl [9], цьому терміну відповідає інший – раннє палладіанство. Після певного забуття цей стиль набув справжньої популярності в Англії, Шотландії та Ірландії в період 1770 – 1830 рр., тобто у добу існування в Україні строгого класицизму. До середини XIX ст. палладіанський / неопалладіанський стиль розповсюдився в усій Європі. Ототожнення строгого класицизму і палладіанства / неопалладіанства є правомірним, і це стає очевидним, якщо порівняти, наприклад, західний фасад Червоного корпусу (рис. 4) з палацом Марбл Хілл Хаус (рис. 5, 1724–1729 рр., архітектор Г. Говард), а також палацу Розумовського (рис. 6, 1799–1803 рр., архітектор Ч. Камерон). Тож термін Neo-Palladian / Palladian style також доцільно застосовувати для пошуку європейських аналогів до Червоного корпусу КНУ. У вітчизняній літературі, зокрема, у Лінда [8], можна зустріти й такі синоніми неокласицизму в архітектурі Європи, як "другий класицизм" та "романтичний класицизм". Але ці терміни не набули широкого вжитку, тому в даній статті не будуть розглянуті.

Рис. 4. Західний фасад Червоного корпусу Університету (архітектор В. І. Беретті)**Рис. 5.** Марбл Хілл Хаус (Marble Hill House, архітектор Г. Говард)**Рис. 6.** Палац Розумовського (архітектор Ч. Камерон)

Висновки. Для визначення архітектурного стилю об'єктів, ідентичних до Червоного корпусу КНУ, у вітчизняній та російській науковій літературі використовують такі терміни, як "строгий классицизм", "палладіанство", "неопалладіанство", а в країнах Західної Європи – "Neoclassicism" (за винятком Німеччини), "Klassizismus" (Німеччина), "Neo-Palladian", "Palladian". Ці терміни доцільно вживати у ході ландшафтного дизайну на стадії пошуку архітектурних аналогів Червоного корпусу.

Список використаних джерел:

1. Бартенев И. А. Очерки истории архитектурных стилей : учеб. пособие / И. А. Бартенев, В. Н. Батажкова. – М.: Изобразительное искусство, 1983. – 384 с.
2. Беломесяцев А. Б. Філософські основи архітектури / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України // А. Б. Беломесяцев. – К.: ІПСМ АМУ, 2005. – 488 с.
3. Вечерський В.В. Курс історії архітектури країн Східної Європи : метод. посіб. / В. В. Вечерський. – К.: Вид-во "АртЕк", 2007. – 270 с.
4. Дежурко А. К. Большая российская энциклопедия. Электронный ресурс : Веб-сайт. – Электронные данные / Гл. ред. С. Л. Кравец. – М.: БРЭ, 2005-2019. – https://bigenc.ru/fine_art/text/2705123. – Название с экрана.
5. Єрошкіна О.О. Епоха класицизму : навч. посіб. / О.О. Єрошкіна. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. – 186 с.
6. Зими́на С.Б. Зарубіжна архітектура. Історія російської архітектури : підручник / С.Б. Зими́на. – К.: КНУБА, 2015. – 120 с.
7. Кох Вильфрид. Энциклопедия архитектурных стилей : классический труд по европейскому зодчеству от античности до современности ; пер. с нем. / Вильфрид Кох. – М.: БММ АО, 2005. – 528 с.
8. Лінда С. М. Тенденції історизму в архітектурі Одеси першої третини XIX століття / С.М. Лінда // Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 2011. – Вип. 26. – С. 42–47.
9. Ruhl C. Palladianism: from the Italian Villa to International Architecture: European History Online (EGO) / C. Ruhl // published by the Institute of European History (IEG), Mainz 2011-04-07. URL: <http://www.ieg-ego.eu/ruhlc-2010-en> URN: urn:nbn:de:0159-2011020199.
10. Тиц А. А. История русской архитектуры: [учебник для вузов] / А. А. Тиц, В. И. Пилиянский, Ю. С. Ушаков. – Л.: Стройиздат, Ленингр. отд-ние, 1984. – 512 с.

References:

1. Bartenev Y. A. Ocherky ystoryy arkhitekturykh styley: [uchebnoe posobie] / Y. A. Bartenev, V. N. Batazhkova. – M.: Yzobrazitel'noe yskustvo, 1983. – 384s.
2. Byelomyesyatsev A. B. Filosofs'ki osnovy arkhitektury / Instytut problem suchasnoho mystetstva Akademiyi mystetstv Ukrainy // A. B. Byelomyesyatsev – K.: IPSM AMU, 2005. – 488 s.
3. Vechers'kyi V. Kurs istoriyi arkhitektury krayin Skhidnoyi Yevropy: [metodychnyy posibnyk] / V. V. Vechers'kyi. – K.: Vydavnytstvo "ArtEk", 2007. – 270 s.
4. Dezhurko A. K. Bol'shaya rossyskaya éntsiklopedyya [Élektronnyy resurs] : [Veb-sayt]. – élektronnyye dannye/ Hlavnyy redaktor: Kravets S. L. – M.: BRÉ, 2005-2019. – https://bigenc.ru/fine_art/text/2705123 – Nazvanye s ekrana.
5. Yeroshkina O.O. Epokha klasytsyzmu: [navchal'nyy posibnyk] / O.O. Yeroshkina. – Kharkiv: KHNUMH im. O.M. Beketova, 2019. –186 s.
6. Zymina S. B. Zarubizhna arkhitektura. Istoriya rosiys'koyi arkhitektury: [pidruchnyk] / C. B. Zymina. – K.: KNUBA, 2015. – 120 s.
7. Kokh Vyl'fryd. Éntseklpedyya arkhitekturykh styley: [klassycheskyi trud po evropeyskomu zotchestvu ot antychnosti do sovremennosti, per. s nem.] / Kokh Vyl'fryd. – M.:BMM AO, 2005. – 528s.
8. Linda S. M. Tendentsiyi istorizmu v arkhitekturi Odesy pershoi tretyni KHIKH stolittya / S. M. Linda // Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya. – 2011. – Vyp. 26. – S. 42-47.
9. Ruhl S. Palladianism: From the Italian Villa to International Architecture: European History Online (EGO), published by the Institute of European History (IEG), Mainz 2011-04-07. URL: <http://www.ieg-ego.eu/ruhlc-2010-en> URN: urn:nbn:de:0159-2011020199.
10. Tyts A. A. Ystoryya russkoy arkhitektury: [uchebnyk dlya vuzov] / A. A. Tyts, V. I. Pilyavskyy, YU. S. Ushakov. – L.: Stroyizdat, Leninghr. otd-nye, 1984. – 512s.

Надійшла до редколегії 04.02.2019

Отримано виправлений варіант 04.03.2019

Підписано до друку 04.03.2019

Received in the editorial 04.02.2019

Received a revised version on 04.03.2019

Signed in the press on 04.03.2019

Д. Терлецкая, студ., В. Шпагин, канд. физ.-мат. наук
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ИДЕНТИФИКАЦИЯ АРХИТЕКТУРНОГО СТИЛЯ КРАСНОГО КОРПУСА КИЕВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В ЦЕЛЯХ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНА

Исследование посвящено идентификации терминов, определяющих стиль главного корпуса КНУ имени Тараса Шевченко в отечественной и зарубежной научной литературе, для их дальнейшего применения в поиске архитектурных аналогов в целях ландшафтного дизайна. Поскольку развитию классики в архитектуре характерна неоднородность в разных странах и в разные времена, то в основу исследования положен анализ систем периодизации развития классического стиля, принятых в отечественной и зарубежных научных школах. Описана отечественная научная система периодизации и показано, что простое хронологическое определение стиля Красного корпуса не дает правильного результата. Поэтому был выполнен анализ с сопоставлением архитектурного образа главного здания Университета и других классических сооружений, для которых стиль точно идентифицирован. Такой подход позволил установить принадлежность Красного корпуса к числу архитектурных объектов, стиль которых соответствует строгому классицизму. Также сопоставлена отечественная система периодизации с западными аналогами. Это позволило выделить группу терминов, используемых в зарубежных научных школах, в частности в Германии и Англии, для идентификации сооружений со стилевыми признаками строгого классицизма. Проанализированы сходство и принципиальные различия в зарубежных названиях классической архитектуры, соответствующие строгому классицизму в отечественной архитектуре. Продемонстрирована близость терминов отечественной школы с терминами, применяемыми для обозначения строгого классицизма в Германии. Раскрыто терминологические различия в отечественной и англоязычной литературе. Приведены также отдельные зарубежные аналоги термина "строгий классицизм", получившие широкое научное распространение, но не вошедшие в общепринятые системы периодизации развития классической архитектуры.

Ключевые слова: классицизм, неоклассицизм, строгий классицизм, палладіанство, неопалладіанство, Красный корпус КНУ имени Тараса Шевченко.

D. Terletska, stud., V. Shpagin, Cand. Phys.-Math. Sci.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IDENTIFICATION OF THE ARCHITECTURAL STYLE OF THE RED BUILDING OF THE TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV FOR LANDSCAPE DESIGN AIMS

The article deals with the identification of terms that define the style of the Main Building of the Taras Shevchenko National University of Kyiv in domestic and foreign scientific literature, for their further use in the search for architectural analogues for the purposes of landscape design. Since the development of classics in architecture is characterized by heterogeneity in different countries and at different times, the study is based on an analysis of the periodization systems of development of the classical style adopted within domestic and foreign scientific schools. At the first stage, the article describes the domestic scientific system of periodization and shows that a simple chronological definition of the style of the Red Building does not provide the correct result. Therefore, an analysis was made with a comparison of the architectural image of the main building of the University and other classical buildings for which the style is precisely identified. Such an approach made it possible to establish the belonging of the Red Building to the number of architectural objects, the style of which corresponds to strict classicism. At the second stage, the domestic periodization system is compared with its Western counterparts. This allowed us to identify a group of terms used in foreign scientific schools, in particular in Germany and England, for identifying structures with stylistic signs of strict classicism. Thereafter it was analyzed the similarities and